

تکریم زنان فرهنگی اسلام

اشاره

خداوند متعال انسانها را از دو جنس زن و مرد آفرید و هر کدام را به ویژگیها و صفات خاصه‌ای آراست. انسانها کسب خوبی تا و شایستگی‌ها به کمالات معنوی دست یابند و بسا گام شهان در صراط مستقیم است. تعدادهایشان را شکوفا سازند. اسلام برتری افراد را به زن و مرد بودن نمی‌داند، بلکه آن را در گرو ایمان خالص، عمل صالح و انجام تکالیف الهی دانسته و هیچ عملی را ولو اندک ضایع و بی‌پاداش نمی‌گذارد. در قرآن آمده است:

تمامی مردان و زنان مسلمان و مردان و زنان با ایمان و مردان و زنان اهل طاعت و عبادت و مردان و زنان راستگوی و مردان و زنان صابر و مردان و زنان خداترس خاشع و مردان و زنان خیرخواه مسکین نواز و مردان و زنان روزه دار و مردان و زنان - پاکدامن - از تمایلات حرام، و مردان و زنانی که یاد خدا بسیار کنند. برای همه آنها خداوند مغفرت و پاداشی بزرگ مهیا ساخته است.^(۱)

در بینش اسلامی زن و مرد در هستی یک منشأ دارند و بنابر مصالحی آفرینش آنها دوگونه تجلی یافته است.

«یا ایها الناس اتقوا ربکم الذی خلقکم من نفس واحدة و خلق منها زوجها...» ای مردم بترسید از پروردگار خود، آن خدایی که شما را از یک تن بیافرید و هم از آن جفت او را خلق کرد.^(۲)

خلقت متفاوت بشر به لحاظ زیستی، لطفی الهی است تا آنها به کمک هم راه تکامل و رشد و تعالی را بیمایند. بسیاری از آیات قرآن با عبارت «یا ایها الناس» و «یا ایها الانسان» شروع می‌شود و اشاره به این مطلب دارد که زن و مرد در نزد پروردگار امتیاز خاصی بر یکدیگر ندارند و آثار نیک و

عمل شایسته و تأثیر مخرب کارهای ناپسند، یا به عبارتی ثواب و عقاب عمل برای هر دو یکسان می‌باشد. تکریم شخصیت زن و احترامی که مکتب اسلام برای وی قائل شده همگان را به شناختی عمیق از زن و نقش مؤثر او در صحنه آفرینش فرا می‌خواند. در طول تاریخ بشریت هیچ تفکر و آئینی همانند اسلام زن را به جایگاه حقیقی خویش نرسانده و با حقوق واقعی آشنا نساخته و او را به درک شایسته‌ی مروارید وجودیش دعوت ننموده است. گرچه در عصر کنونی هیاهوهای تبلیغاتی به پشتوانه قدرت‌های مادی، شعار دفاع از حقوق زن سر داده و سعی در جذب و جلب جوامع بشری دارند. لیکن واقعیت اجتماعی و سیاسی خلاف آن را به اثبات می‌رساند و زنان نه تنها به جایگاه راستین و مطلوب خویش دست نیافته‌اند بلکه در جنبه‌های حقوقی، فرهنگی و اخلاقی تحت عنوان شعار فریبنده آزادی از نوع دموکراسی غربی و تساوی حقوق بدون در نظر گرفتن عدالت و تفاوتها از موقعیت خویش فاصله گرفته‌اند.

با مروری در تاریخ ایران و جهان چنین استنباط می‌گردد که بانوان از گذشته‌های دور در گستره تاریخی و جغرافیایی مورد ستم و اجحاف قرار گرفته و افرادی با برداشت غلط از شخصیت زن مقام او را کم تلقی کرده و در عرصه عمل منزلتشان را حقیر دانسته‌اند.

خداوند حکیم که جهان آفرینش را بر پایه عدالت استوار نموده با ارج نهادن به حضور و تلاش ارزنده زنان، شان و منزلت آنها را پاس داشته و زمینه پرورش انسانهای صالح و نیک را در دامن بانوان یا یمن پات سیرت فراهم نموده است.

■ زنان در عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی

از دیدگاه اسلام همانگونه که مردن در فعالیت‌های اجتماعی و تصمیم‌گیری‌های مهم حق مشارکت دارند، زنان نیز قادرند قابلیت‌های خود را در این خصوص بروز داده و با نقش سالم و سازنده در اجتماع، مسؤلیت زن مسلمان را به خوبی عملی سازند.

قرآن کریم می‌فرماید: مردان مؤمن و زنان مؤمنه برخی یکدیگر را دوست دارند. به معروف یکدیگر را امر می‌کنند و از منکر باز می‌دارند و نماز می‌گذارند و زکات می‌دهند و از خدا و پیامبرش فرمان می‌برند خدا، اینان را رحمت خواهد کرد.^(۳)

با توجه به این آیه زنان همراه مردان و همانند آنها می‌توانند به هدایتگری و امر به معروف بپردازند، از بدیها نهی کنند و با نظرات مثبت و راهگشا در مسائل مهم سیاسی و اجتماعی، موقعیت، حرمت و ارزش خویش را تنبیت نمایند. در صدر اسلام بیعت زنان با رسول خدا(ص) و هم پیمانی با نظام نوپای اسلامی گویاترین مصداق حضور آنها در جنبش اجتماعی و سیاسی و هماهنگی با حرکت فعالانه مسلمانان مبارز می‌باشد. این ماجرا که هنگام فتح مکه رخ داد اینگونه بود که پیامبر پس از بیعت با مردان درخواست زنان را که طالب بیعت با آن جناب بودند اجابت نمود و جمعیان را به حضور پذیرفت و به همه ثابت کرد زنان چون مردان، حق مشارکت در سرنوشت خود را دارند. همچنین در منابع روایی آمده، که در حکومت امام علی(ع) گروهی از بانوان برای بیعت با آن حضرت حاضر شدند و با دست گذاشتن در ظرف آبی که امام در آن دست نهاده بود حمایت و همراهی خویش را از مقام ولایت و امامت اعلام نمودند و رهبری حضرت را در جامعه اسلامی پذیرفتند. افزون بر موارد یاد شده، مهاجرت زنان در پرهدهای از تاریخ اسلام، یعنی زمانی که راه هرگونه فعالیت و مشارکت اجتماعی به روی آنها بسته بود حکایت از شخصیت مستقل و تصمیم‌گیر زنان مسلمان است. ویژگی این نوع مهاجرت آن بود که زنان نه به خاطر اختلافات خانوادگی و از سرنا سازگاری با همسران زندگی خود را رها کرده بودند بلکه با نیت نائل شدن به آرامی در پروردگار به چنین اقدامی روی آورده‌اند. افرادی که در این راه مسرفه‌ای می‌کنند کسانی که ایشان آورده‌اند زنانی که به عنوان اسلام و ایمان از دیار خود هجرت کرده و به سوی شما آمده‌اند امتحان کرده و از آنها تصدیق کنید. (آیت: خدا به ایمانداران جانان است) اگر آنها را با ایمان

شناختید بپذیرید.^(۴)

در تفسیر این آیه آمده است که زنان مهاجر سوگند یاد می‌کردند که مهاجرتشان بدلیل دلزدگی از شهر و سرزمین خویش و یا دعوا و اختلاف با همسر نبوده و مسائل دنیایی نیز سبب این حرکت خدایی نبوده است. از دیگر نشانه‌های بالندگی زنان در عرصه‌های اجتماعی، فرهنگی ظهور خلافت‌ها و توانمندی‌هایی است که حاصل تلاش و تکاپوی این قشر از جامعه است. پس از آنکه رسول خدا(ص) با گسترش فرهنگ حیاتبخش اسلام موانع موجود در حیات سیاسی، اجتماعی زنان را از سر راه برداشت، میادین علم و فرهنگ با حضور گسترده و چشمگیر بانوان شایسته، دین دار و متفکر جلوه‌های دیگر یافت، بعلاوه پرورش انسانهای وارسته و اهل معرفت به جامعه اسلامی رونق و صفای دیگری دادند. از امتیازات برجسته‌ای که به فرمان الهی نصیب زنان شد و منزلت آنها را همانند مردان ارتقاء داد، به رسمیت شناختن حقوق اقتصادی آنها بود، بویژه در دورانی که کوچکترین حقی برای زن قائل نمی‌شدند و نه تنها او را صاحب سرمایه نمی‌دانستند بلکه اجازه ارث بردن و به ارث گذاردن مالی را به او نمی‌دادند. شرکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی و حضور در مراکز تجاری و توجه به حقوق مادی و معنوی آنها صرفاً به پشتوانه اسلام و دستورات عادلانه آن محقق گشت.

«لررجال نصیب مما اكتسبوا و للنساء نصیب مما اكتسبن» برای مردان از آنچه (به اختیار) کسب کرده‌اند بهره‌ای است و برای زنان نیز از آنچه (به اختیار) کسب کرده‌اند بهره‌ای است.

مالکیت زن بر اموالش نظریه اسلام است، اگرچه نظریه پردازان غربی احساس می‌کنند قبل از آنها هیچ آئینی در این زمینه پیشقدم نبوده و سوغات آزادی و استقلال آئین الهی را آنها برای زنان به ارسان آورده‌اند اولین قدم به استناد اظهارات این افراد قانون سال ۱۸۸۲ م بود که به موجب آن زنان بریتانیایی از اعتبار بی‌سابقه‌ای برخوردار شده و این حق را یافتند که پول به دست آمده از کار و تلاش خود را تصاحب نمایند.^(۵)

■ زنان در خانه و اجتماع

مهمترین کانونی که حضور زنان در آن اهمیت ویژه‌ای دارد و نقش محوری آنها از تأثیر گذاری قابل توجهی برخوردار است، نهاد مقدس خانواده می‌باشد. جایگاه زن در خانه چون لنگرگاهی است که ساکنان این محیط به ظاهر کوچک را در پناه خود ایمن ساخته و به جمع آنان طراوت و شادی می‌بخشد. با استناد به نمونه‌های فراوان می‌توان گفت: زنان قادرند علاوه بر نقش مادری، با حرکت، تلاش و هدایت به زندگی رونق بخشیده در مواقع سخت و مشقت بار با بروز توانایی‌های خدادادی، مردان سرگردان و بی‌تفاوت را به حیات امیدوار ساخته و با ایثار و از خود گذشتگی به حفظ و آبادی خانواده کمک نمایند. آرامش و سکونی که مردان در کنار همسران خویش بدست می‌آورند در پرتو آن کشتی زندگی را از امواج شکننده روزگار به ساحل امن می‌رسانند، مدال افتخاری است که خداوند به زنان ارزانی داشته است. «و من آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجاً لکم کما انفسکم و جعل بینکم مودة و رحمة...»^(۶) از نشانه‌های قدرت اوست که برای شما از نوع خودتان همسرانی آفرید که با آنان آرام گیرید و میان شما دوستی و مهربانی نهاد...

در پرتو حس همدلی و همیاری زنان، مردان در رسیدن به اهداف متعالی مسوقف‌ترند و بسا کار آسوده‌تر به پیش می‌روند. در مسکنی آوردن زن تسکین‌بخش است و با ویژگی‌های فراوان و قابلیت‌های بالقوه که با بروز آن به خانه و اجتماع روشنی می‌بخشد و به سلامت و سعادت هر دو منجر می‌گردد. رسالت مادری از جمله وظایف برجسته اوست که در عین سنگینی با ذکاوت و ظرافت بی‌نظیری سراد بوده و این امکان را فراهم می‌آورد تا بانوان بتوانند بنیادهای اجتماع را با تربیت نیروهای مؤمن، خلاق و کارآمد چنان بسازند که تا به فردا به نفع و سعادت و آسویی نرسد.

الله توانایی‌های یاد شده را در سوره سجاد در سادراتی است که با مراقبت‌های دوران بارداری و شیردهی مطابق با دستورات مکتب اسلام همت در زنده و در انجام اعمال

و رفتار پسندیده گویا باشند مقام مادری منزلتی رفیع است و عورتونه تلاش و فداکاری در پذیرش این تعهد همواره قرین پاداش و ستایش بوده بطوریکه بهجت برین شریحه شریفی آنهاست. زنان باید قدر این شایستگی را بدانند و با تقوی و تسامح حقوق زن و مرد و بی تفاوتی در قبایل مسؤلیت مادری ارزش و اعتبار دنیوی و اخروی خود را بی زحمت از دست ندهند.

■ خشونت عاییه زنان

مستأفانه امروزه تشویرهای عیال و برداشت‌های سطحی از دستورات اسلامی سبب گردیده افراد مغرض و ناسا، دین اسلام را آمیخته به سوء رفتار با زنان و بی‌بهره‌های اکثریت مهم سازند بی‌شکوه مکرم اسلام (ص) بر پایه مکارم اخلاق و رحمت و مدارا با مردم بوده است و آن حضرت بهترین الگو در این زمینه می‌باشد. رفتارهای آکنده از مهر و محبت رسول خدا (ص) و امامان معصوم در تمام لحظات زندگی و در برخورد با انسانها کلاس درسی است که تشنگان حق و معرفت باید در آن زانوی ادب زنند و تعلیم ببینند، آن بزرگواران نه تنها با دوستان خویش بلکه با دشمن تا جایی که ارزشهای الهی تهدید نشود به مهربانی، صمیمیت و رأفت برخورد نموده و با این روش مکتب انسان ساز اسلام را در سراسر گیتی گسترش دادند. پیامبر اکرم (ص) برخورد خشن و زورگویانه بین افراد را مذموم دانسته می‌فرماید: آن که به مؤمنی آزار رساند، مرا آزار کرده است و آن که مرا آزار دهد خدای را آزار داده است و آن که خدای را آزار داده در تورات و انجیل و زبور و قرآن نفرین شده است.^(۷)

اسلام همواره به تکریم شخصیت انسانها تأکید ورزیده و اصل احترام به افراد سرلوحه سفارشات بزرگان دین بوده و اهانت و تحقیر و خشونت در منطق الهی مطرود شمرده شده است. پرهیز از رفتارهای خشونت‌آمیز که منجر به تکبر خاطر افراد و تیره گردیدن ارتباطات می‌شود، وظیفه اشخاصی است که با تمسک به مکتب نبوی و منش علوی خواهان بوجود آمدن محیطی سالم و مطلوب هستند تا در سایه سار آن

رشد و بالندگی افراد را در جامعه اسلامی نظاره‌گر باشند. برای حفظ آرامش و امنیت روحی و روانی انسانها رفتارهای مسالیم، صلح‌آمیز بدور از تنش و تیرگی است و چنانچه برخوردها از مرز عدالت و انصاف تکی فراتر رود و آسایش و آسودگی دیگران مدمای وارد گردد مورد نکوهش عالم بالا قرار می‌گیرد. پیامبر اکرم (ص) فرمود: آنکه مؤمن را به قصد تفریب براند یا سبلی بزند، یا با او برخوردی نادرست داشته باشد ملائکه او را نذیرین کنند.^(۸)

مؤمن در این روایت زن و مردی را شامل می‌شود که عامل به دستورات دینی باشند و با دوری از بدی‌ها و کژری‌ها در انجام اعمال صالح و رفتاری نیک تلاش کنند. با بررسی عمیق در آیات و روایات منقول از اهل بیت عصمت و طهارت به ارزش بالای خلق نیک و ثواب خاص آن در نزد پروردگار و در میزان محاسبه اعمال پی می‌بریم خصوصاً در برخورد با زنان در محیط خانه و زندگی مشترک این امر توصیه شده است، از منظر قرآن اداره خانه، وظیفه مردان بوده و تأمین نیازهای رفاهی، معیشتی شامل مسکن، غذا و پوشاک افراد خانواده به عهده آنان می‌باشد. بر آوردن خواهش‌های منطقی زن به امور قانونی منحصر نمی‌گردد. خداوند در قرآن می‌فرماید: «و علی المولود رزقهن و کسوتهن بالمعروف»^(۹) و بر عهده صاحب فرزند (یعنی پدر) است که خوراک و لباس مادر را به وجهی نیکو تأمین کند. گرچه در این آیه ملاک و معیار معروف در خصوص زنان شیرده (بچه دار) مطرح گردیده، اما با دقت در آموزه‌های دینی که واژه معروف زیاد بکار رفته و با توجه به نظر مفسرین در می‌یابیم که خداوند نسبت به زنان رفتاری آمیخته به نیکوکاری و افزون بر حق و عدل را خواستار گردیده است. با زنان به عدالت رفتار کردن، یعنی حقوق آنها را منصفانه بپردازید و به معروف رفتار نمودن که در آیه فوق بدان اشاره شده بدین معناست که بیش از محدوده حقوقی و قانونی به آنان رسیدگی کنید و نیکی را در مورد ایشان به حدی رسانید که اقتضای اخلاق و شأن انسانی و بیانگر رشد و کمال مردان مسلمان باشد.

مرحوم طبیبی در توضیح واژه معروف بیان نموده است: معروف نام فراگیری است برای هر کاری که موجب اطاعت پروردگار و یا نزدیکی به او و نیکی نسبت به مردم باشد. معاشرت با معروف، یعنی رفتاری مطابق دستور خدا و اذن و قوا، زنان در تأمین نیازها و نیکوکاران و نیکو رفتاری با آنان. همچنین گفته شد، معروف، به این معنات که زنان را نذیر و به آنان سخت‌نات زشت ندهید و در رویاری با ایشان گشاده روی باشید.^(۱۰)

معاشرت نیکو با زنان، صرفاً به دورن زنی و روابط صمیمانه زن و شوهر بر نمی‌گردد. صبر و شکیبایی در مواقعی که مردان با عدم توافق اخلاقی، عاطفی به زندگی مشترک ادامه می‌دهند و از برخوردهای تند و رفتارهای آزار دهنده خودداری می‌ورزند خیری را بدنبال خواهند داشت که فقط خداوند بدان آگاه است این پاداش نصیب افرادی می‌شود که خواسته الهی را بر تمایلات نفسانی ترجیح داده و رضایت خدا را بر رضایت خویش طالب شده‌اند.

■ منزلت و تکریم زن

در دین اسلام به روابط سالم و انسانی افراد خانواده خصوصاً زن و شوهر تأکید فراوانی شده است زیرا اگر این محیط با صمیمیت و احترام متقابل همسران معطر نگردد بنیادش سست گشته و با فروریختن آن عواقب ناخوشایندی دامنگیر اعضاء آن می‌شود.

نیکی در معاشرت و تکریم شخصیت زنان از خصوصیات انسانهای شایسته است چنانچه پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «ما اکرم النساء الا کریم و لا اهانهن الا لثیم؛ انسانهای بزرگوار، زنان را گرامی می‌دارند و افراد پست به آنها اهانت روا می‌دارند.»

قوام زندگی مشترک بر اساس احترام و محبت متقابل است در بیانی دیگر رسول اکرم (ص) فرمود: «خیارکم، خیارکم لئسانهم»^(۱۱) بهترین شما آن است که با زنان بهترین باشد.

رهبران الهی در تمام عمر و حتی لحظات آخر زندگی به رعایت حقوق زنان سفارش نموده‌اند. پیامبر اکرم (ص) در خطبه

حجة الوداع در حضور مسلمانان فرمود: ای مردم زنانتان بر شما حقوقی دارند، چنانکه شما را بر آنان حقوقی است خدا را نسبت به زنان در نظر دارید و نسبت به آنها به خیر و نیکی سفارش کنید.^(۱۲)

سازگاری با زنان و حفظ حرمت و رعایت شأن و منزلت آنها در برخوردها و نحوه زندگی پیشوایان دینی و علماء و بزرگان به خوبی مشهود بوده است حضرت علی(ع) فرمود: با زنان سازگاری کنید و با ایشان گفتاری نیک داشته باشید.^(۱۳)

در تعالیم اسلامی گرمی نسبت زنان حتی در مواردی که خطایی مرتکب شده که قابل بخشش است فرمان داده شده است. قرآن کریم در رابطه با چنین زنانی می‌فرماید: اگر شما مؤمنین از خطا و دشمنی زنان و فرزندانان چشم پوشی کنید خدای تعالی با شما به مغفرت و رحمت مبادله می‌کند.^(۱۴)

در روایتی آمده که از پیامبر سؤال شد که: حقوق زنان بر مردان چیست؟ آن حضرت فرمود: برادرم جبرئیل همواره نسبت به حقوق زنان سفارش می‌کرد بدان گونه که پنداشتم کلمه ناخوشایند آف نسبت به آنها نیز روا نیست. سپس گفت: ای محمد درباره زنان از خدا بپرهیزید چون ایشان دستیاران شما و امانت و ودیعه خدایی در نزد شما هستند. زنان بر شما حقوقی واجبی دارند چون با آنان حلال شدید، با ایشان مهربان باشید و دلهاشان را شاد کنید. تا با شما زندگی کنند و آنها را به کاری مجبور مسازید و ایشان را خشمگین نکنید. از آنچه بدانان دادید باز پس نگیرید مگر با رضایت و اجازت آنان. سه اصل مهم این سفارش که شادمانی زنان، اجتناب از فرمان دادن به کاری روی عدم تصرف در اموال آنها نشانگر شناخت حقوق زنان و احترامی است که دین اسلام برای آنها در نظر گرفته است.^(۱۵)

مسئله سوم: با زنان

در نکات مهم و ارزشمندی که اسلام بدانها اهتمام دارد، شوق و اشتیاق در زندگی مشترک و تلاش در زمینه عمران بهتر و آبادان است. مشورت را اصول مهم در مدیریت خانواده می‌باشد که با تکیه بر آن مسائل خانوادگی به خوبی حل شده و راه

برای رشد و تربیت فرزندان هموار می‌گردد. عدم مشورت با یکدیگر که حاصل دیدی منفی و سطحی می‌باشد احتمال دارد آثار سوئی برای اعضای خانواده و سپس جامعه به بار آورد. قرآن کریم مردان را به نظرخواهی و مشورت با همسران دعوت نموده و مهمترین دستاورد این عمل را متوجه فرزندان که گلهای باغ زندگی هستند می‌داند.

«اگر فرزندان شما را شیر می‌دهند مزدشان را بدهید و با یکدیگر به شایستگی و نیکی رایزنی کنید»^(۱۶) بر اساس این آیه رسیدگی به مسائل فرزند و به ویژه تربیت و تغذیه وی باید بر پایه مشورت و تدبیر نیک صورت پذیرد و روابط متقابل باید بر محور احترام شایسته و دوری از خود کامگی شکل گیرد.

■ خوشرفتاری با زنان و دختران

پیامبر اکرم(ص) که اسوه کامل از رفتار الهی است، یکی از ملاک‌ها و معیارهای نزدیکی به مقامش شامل کسانی است که با زنان خویش به نیکی رفتار نمایند. آن حضرت فرموده است: نزدیکترین شما به جایگاه من در روز رستاخیز کسانی هستند که با همسرانشان بهتر رفتار نمایند و باز فرمودند: بهترین مردم در دین باوری کسانی هستند که نسبت به همسرانشان مهربانتر باشند و من از همه شما نسبت به خانواده‌ام مهربانترم.^(۱۷)

در تعالیم اسلامی برقراری مساوات بین فرزندان توصیه شده است، اما در بعضی موقعیت‌ها جانبداری از دختران و زنان ما را بسا وظیفه‌های دیگر آشنا می‌کند. پیامبر اکرم(ص) فرمود: آن که به بازار برود و ابرمغانی بخرد و به خانه ببرد در تقسیم از دختریان آغاز کند. آن حضرت که مظهر رأفت و نماد عدالت و انصاف می‌باشد با عمل خویش مسلمانان را به بهترین راه هدایت می‌نماید. هر جای دیگر در کلامی مهربانتر فرموده است: با فرزندانمان به مساوات رفتار کنید، اگر من می‌خواستم (کسی را) برتری دهم زنان را برتری می‌دادم.

در سفارشات مکسز اولیاء دین در خصوص رفتار و نیکی با دختران و زنان، پدران و مادران مسؤؤل و با ایمان را به رأفت و مهربانی با این قشر دعوت نموده و

برخوردهای مهربانانه عالمان و بزرگان در محیط خانواده ناشی از همین رهنمود جاودانی الهی است.

اینهمه نرمخویی نسبت به زن و دختر از جانب اسلام برخاسته از احترام و تکریمی است که پروردگار متعال برای آنها در نظر گرفته و وظیفه همه است در رعایت این اصل نهایت همت و تلاش را بکار گیرند. تا مبدا به عواقب بد رفتاری با زنان مبتلا گشته و به سختی پس از مرگ گرفتار آیند.

هنگامی که سعد بن معاذ از یاران پیامبر اکرم(ص) از دنیا رفت آن حضرت همراه مسلمانان تسبیح جنازه با شکوهی به عمل آورد. در پایان کار که مادر سعد گفت: فرزندم بهشت گوارایت باد! پیامبر(ص) فرمود: چنین بر پروردگار خود قطعی مگیر زیرا که فشار قبر سعد را فرا گرفت. یازن پیامبر به آن حضرت گفتند یا رسول الله با سعد چنان رفتار کردی که با احدی اینگونه رفتار نکرده بودی، با پای برهنه او را تسبیح کردی بر جنازه‌اش نماز گذاردی و او را در گور نهادی و در پایان فرمودی قبر او را سفترد. پیامبر(ص) فرمود: آری! چنین است که گفتم. زیرا که سعد با خانواده‌اش بد اخلاق بود. مسلم با وجود احترامی که پیامبر(ص) برای سعد قائل شده پی می‌بریم که او کسی نبوده که حقوق خانواده را رعایت نکند؛ باشد، بلکه از کلام پیامبر(ص) مطلبی بالاتر و برتر مطرح است و آن رعایت ارزشهای اخلاقی درباره زن و خوشروئی و گشاده‌روئی با وی است.

۱۲۱۳

پیوسته است:

۱. سوره آذانب، آیه ۲۵.

۲. سوره نسا، آیه ۱.

۳. سوره بقره، آیه ۲۸۱.

۴. سوره سجدت، آیه ۱۸.

۵. دعای از حقوق روز، محمد حکیمی، ص ۵۶.

۶. سوره روم، آیه ۳۱.

۷. بحار الشریع، ج ۱۸، ص ۱۵۰.

۸. علل التفریق، ج ۲، ص ۱۰۰.

۹. سوره بقره، آیه ۲۳۳.

۱۰. صحیح البخاری، ج ۲، ص ۱۵۹.

۱۱. نهج البلاغه.

۱۲. تحف العقول، ج ۱، ص ۱۱۱.

۱۳. وسائل الشریع، ج ۱۲، ص ۱۲۰.

۱۴. سوره تغابن، آیه ۱۷.

۱۵. مستدرک الوسائل، ج ۱، ص ۲۲۲.

۱۶. سوره طلاق، آیه ۶.

۱۷. وسائل الشریع، ج ۸، ص ۵۰۷.